

Máté Gábor igazgató úr

megnyitó beszéde 2019. június 15-én a Bajor Gizi Színészmúzeumban a
HŐSÖK TERE – 100 éve született Bessenyei Ferenc és Gábor Miklós
című kiállításon

Azzal kell kezdenem, hogy végtelen jó érzéssel tölt el, hogy Bessenyei Ferenc és Gábor Miklós kiállítása ilyen ízléssel, odafigyeléssel és lenyűgöző műgonddal korszerű módon, a mai színházszerető emberek számára is felfoghatóvá, érzékelhetővé teszi kvalitásukat, különbözőségüket. Mindezzel együtt megilletődötten állok itt, hiszen látva őket a múzeumi termekben, visszautaztam a gyerek- és ifjúkoromba, amikor elérhetetlennek tűnt számomra mindaz, amit ők elértek, és csupán az a kisfiú vagyok, aki éveken át őrizgettem mindkettőjük autogramját drapp emlékkönyvemben.

Az a 11 éves gyerek áll itt önök előtt, aki 1967 januárjában látta a Gábor Miklós-féle Hamletet. Claudius az estén Bessenyei Ferenc játszotta – voltak már ők Shakespeare-i pár, de az keserű emlék maradt a Jagót játszó Gábor Miklós számára, szerepét Major Tamás vette át, *még hozzá bravúrosnak hitt beugrással. Az igazság az volt, hogy Major már a próbák kezdetén látta, hogy ez nem fog menni, és titokban próbálta a szerepet éjszakánként a Nemzeti Színház rejtett zugaiban. Az az Othello – úgy tartja a színházi szakma – Bessenyei mennybemenetele volt.*

Azon szerencsések közé tartozom, akik még láthatták ezt a két jelentős színészt játszani, sőt – mint a példa mutatja – együtt játszani is. Anyám a Madách Színház jegyszedejéjeként nagy valószínűséggel szerelmes lehetett Gábor Miklósba, a rajongását igyekezett belém plántálni. 11 éves épphogy elmúltam, alaposan megsirattam a dán királyfit. Claudius iránt pedig elkeseredett haragot éreztem. Így kapcsolódott, és ezek szerint még mindig így kapcsolódik a két színész össze a szememben. A jó királyfi és a vérnősző barom.

Noha a Madáchban játszottak mindketten, sok közös munkájuk nem volt. Látni láttam, de felidézni nem tudom Bornemisza Péter Magyar Elektrájában nyújtott játékukat. Bessenyeire emlékszem a Kispolgárok Tyetyerevének szerepében, később az akkor nagy vihart kavart, Németh László Görgey Artúrról szóló Az áruló című darabjának főhőseként. A magyar színháztörténet különös pikantériája, hogy egy évtizeddel korábban Bessenyei a Katonában (akkor még a Nemzeti kamaraszínpadán) Illyés Fáklyalángjában Kossuthot játszotta (Görgey abban az előadásban Ungvári László volt). Láttam még a Téli regében Leontes királyként.

Gábor Miklósnál ez a lista: Hermelin, Tanner John házassága, III. Richárd, Oidipusz, Kegyenc, Szellemidézés, Mizantróp. Gondolatban megsüvegeltem azon döntését, hogy Ruszt József kecskeméti színházához szerződött a biztos és kényelmes Madách után. Minden ottani előadását láttam és később a híres zalaegerszegi Az ember tragédiája Ruszt által rendezett premierjén is jelen lehettem.

Bessenyeit jobbra mozifilmekben, több részes tv-filmekben láttam. Az Egy magyar nábob című Várkonyi-opuszban szétvetette a mozivásznat. Gyümölcsöző kapcsolat kötötte a tv-rendező Zsurzs Évához. Lenyűgöző volt Déry Tibor Feleletének Farkas Zénójaként.

Lehet-e erről a két 100 évesről egyszerre beszélni?

Nem tudom, milyen volt a viszonyuk, soha nem tartoztam azokba a közegekbe, melyekben ők otthonosan mozogtak. Épphogy dolgoztam velük. Külön-külön. Még főiskolásként hírnökszerűség voltam abban a Vámos László által rendezett Lear király tv-játékban, amiben Bessenyei volt a főalak, jelentettem Learnek, talán négy sor volt az egész. Két-három évre rá a Gazdag Gyula által rendezett Elveszett illúziók című filmben volt néhány közös jelenetünk. Egy taxiban utaztam vele a

forgatásra, a Clark Ádám tér körforgalmában füttyögött és beszólogatott a rövid szoknyás lányoknak, akik épp a zebrán igyekeztek áthaladni. Partnerként *nem sokat törődött velem*, amolyan kaposvári jöttmentnek nézhetett. Nyilván volt bennem csalódás, hiszen különösen a filmekben gyakorolt rám nagy hatást, lenyűgözve néztem egyediségét. A magyar színháztörténetbe valósággal beleégett, mint a nemzet gondjával-bajával törődő, azon magát emésztő, lobbanékony Bánk, Széchenyi és a már említett Kossuth és Görgey. Azóta ezek a szerepek kioszthatatlanok. Sok színészünk feszült neki e szerepeknek, de Bessenyei Ferenc örök időkre eljátszotta már az összes kollégája előtt ezeket. Próbálkozni lehet, de túlugrani biztos, hogy nem.

Gábor Miklóssal a Hamlet kötött össze; amikor Kaposváron játszottam a címszerepet és a Vígszínházban vendégszerepeltünk, eljött megnézni. Ez elterjedt köztünk, játszóknak között. „Itt van a Gábor Miklós!” Az előadás nem sikerült, én aznap este játszottam a legrosszabbul. Pár év múlva a Magyar Televízióba sok Hamletet meghívtak, ő volt persze a fő Hamlet, de én is megjelentem. Itt meséltem erről az előadásról és gúnyosan bólogatott, hogy a vígszínházi vendégjáték, az tényleg nagyon rossz volt. Újabb évek teltek el. Néhány rádiós rendezésben szerepelt színészként, élveztem a vele való munkát. Aztán az egyik könyvének egy fejezetét olvastam fel, amire azért vagyok büszke, mert az ő kérése volt, hogy én legyek az a magyar színész, aki felolvassa a részletet. A kórházi ágyán diktafonba mondott Kosztolányi-vers, a Hajnali részegség megismételhetetlen teljesítmény, nem hiszem, hogy azt a verset bárki el tudja úgy mondani, ahogyan ő.

Úgy sejtem Bessenyei Ferenc és Gábor Miklós tűz és víz, ég és föld lehetnek. Két tudatos művész, akiből az egyik mindig ösztönösnek látszott, a másik kivédhetetlenül intellektuálisnak. Közös időt töltöttek itt a földön és mindketten megkerülhetetlen, egyedi példányai voltak a szakmánknak.

Most a múzeumi gondolat egymás mellé helyezte őket.